

Latvijas
Lauksaimniecības
universitāte

VPP
Valsts pētījumu
programma

reCOVery-LV

Ekonomiskais, politiskais un juridiskais ietvars Latvijas tautsaimniecības potenciāla saglabāšanai un konkurētspējas pieauguma veicināšanai pēc pandēmijas izraisītas krīzes (reCOVery-LV)

2020.gada 11.septembris
LZA LMZN un LLMZA pilnsapulce

LZA akadēmiķe,
LLU rektore, profesore, Dr. oec. Irina Pilvere

Saturs

- ✓ Projekta raksturojums
 - ✓ LLU atbildības sfēras
 - ✓ Sākotnējās atziņas par krīzes ietekmi
 - ✓ Iespējamie risinājumi krīzes pārvarēšanā
-

reCOVery-LV projekta raksturojums

- ✓ **Projekta mērķis** - piedāvāt atbildes uz jautājumiem saistībā ar tautsaimniecības noturību pret satricinājumiem, vietējās pārtikas ražošanas veicināšanu un ekonomikas pašpietiekamību, valsts parāda risku mazināšanu, cilvēkresursu un zināšanu aizplūdes riska mazināšanu u.c.
- ✓ **Projekta rezultātā** būs kritisks novērtējums par valdības politiku pandēmijas laikā, ekonomiskās attīstības scenāriji, kā arī zinātniski pamatoti rīcībpolitikas ieteikumi politikas veidotājiem
- ✓ **Projektu vada profesore, akadēmiķe** Inna Šteinbuka
- ✓ **Projekta iesniedzējs** Latvijas Universitāte
- ✓ **Iesaistītie partneri** – LU ekonomisti un juristi, LZA Eiropas Politikas Pētījumu Institūts, RTU, LLU (kopā ar DI), RSU
- ✓ **LLU iesaiste ir 2 jomās:**
 - Strukturālās izmaiņas valsts ekonomikā (akad.Baiba Rivža)
 - Vietējo pārtikas ķēžu pārstrukturizēšana un noturības stiprināšana krīzes un pēckrīzes laikā Latvijā (akad.Irina Pilvere)

Strukturālas izmaiņas ekonomikā

akadēmiķe, vad. pētniece Baiba Rivža

1. Lineāro un strukturālo izmaiņu izvērtējums Latvijas tautsaimniecības ģeogrāfiskās telpas ietvaros Covid -19 pārdērijas ietekmes rezultātā.
2. Digitālās transformācijas un digitālo prasmju izvēršana kā svarīgs nosacījumu kopums Covid -19 pārdērijas seku mazināšanai uz ekonomikas kā sistēmas ilgtspējīgu viedu darbību.
3. Banku sistēma kā ekonomiku stimulējoša vai kavējošs elementa izpēte Latvijā Covid -19 laikā.
4. Uzņēmumu un uzņēmēju adaptēšanās spēju un uzņēmumu dzīves ciklu izpēte kritiskās situācijas – Covid -19.
5. Covid -19 ietekmes uz bezdarba līmeņa pieaugumu novērtējums Latvijā. Aktīvie nodarbinātības pasākumi un preventīvie bezdarba samazināšanas pasākumi.
6. Ilgtspējīgas mūžizglītības sistēmas izveide Covid – 19 seku mazināšanas un konkurētspējas paaugstināšanas kontekstā.

Strukturālas izmaiņas ekonomikā

akadēmiķe, vad. pētniece Baiba Rivža

Digitalizācijas iespējas un risinājumi izglītībā un uzņēmējdarbībā:

✓ **Kurzemes forums**, Liepāja, 2020. gada 14. augustā, sadarbībā ar Liepājas universitāti

✓ **Pierīgas forums**, 2020. gada 26. augustā, sadarbībā ar Latvijas Zinātņu akadēmiju.

Informatīvi iesaistoša diskusija par digitalizāciju reģionālo uzņēmēju un izglītības iestāžu atbalstam un konkurētspējas uzlabošanai.

Forumu diskusiju un prezentāciju materiāli sagatavoti un nodoti sociāliem partneriem kā projekta **intelektuālais īpašums**.

Sagatavotas un iesniegtas 4 **publikācijas** un nolasīti 3 **ziņojumi** starptautiskās zinātniskās konferencēs.

Pētījuma rezultāti tiks iekļauti **promocijas darbu izstrādē**.

Vietējo pārtikas ķēžu pārstrukturizēšana un noturības stiprināšana krīzes un pēckrīzes laikā Latvijā *(akadēmiķe, vad. pētniece Irina Pilvere)*

Pētījumam ir 3 sadaļas:

- ✓ Vietējo un globālo pārtikas piegādes ķēžu noturības novērtēšana COVID-19 krīzes laikā un pēc tās (vadītāja vad.pētniece Gunta Grīnberga-Zālīte), iesaistīti LLU ESAF pētnieki – ekonomisti un sociologi
- ✓ Vietējo lauksaimniecības izejvielu un pārtikas produktu piegādes iespēju novērtēšana un novatorisku risinājumu izstrāde, lai uzlabotu ķēžu noturību krīzes un pēckrīzes apstākļos (vadītāja vad.pētniece Inga Ciproviča) iesaistīti LLU PTF un APP Dārzkopības institūta pētnieki – inženieri, lauksaimnieki un biologi
- ✓ Risinājumu un ieteikumu sniegšana lauksaimniecības izejvielu, pārtikas produktu un uztura sistēmu noturības stiprināšanai krīzes un pēckrīzes attīstības iespēju laikā, kā arī zināšanu nodošanas veicināšana ieinteresētajām personām - politikas veidotājiem, pašvaldībām, ražotājiem un patērētājiem (iesaistīti visi pētnieki)

Pārrāvumi nacionālā pārtikas ķēdē makro līmenī

- ✓ lauksaimniecības produktu piedāvājuma samazināšanās
- ✓ pieprasījuma samazināšanās/atsevišķiem produktiem palielināšanās
- ✓ tirdzniecības un loģistikas traucējumi, jo starptautiskā pārtikas tirdzniecība ir ietekmēta
- ✓ COVID-19 sekas ietekmēs visus pārtikas sistēmas elementus, sākot no primārās piegādes, pārstrādes, tirdzniecības un nacionālajām un starptautiskajām loģistikas sistēmām, līdz starpposma un gala pieprasījumam
- ✓ Tas ietekmētu arī faktoru tirgus, proti, darbaspēku un kapitālu, kā arī ražošanas starpproduktus (piemēram, pesticīdus, sēklas)
- ✓ Pandēmijas seku apmērs būs atkarīgs no pašas pandēmijas noturības un izplatības, kā arī ekonomisko pielāgojumu un atveseļošanās dinamikas
- ✓ Valūtas kursu svārstības enerģijas un kredītu tirgos
- ✓ Gaidāms bezdarba pieaugums
- ✓ Vispārējās ekonomiskās aktivitātes sarukums

Pārstrāde

1. **Palielināts darbinieku kavējumu skaits** - vai uzņēmumam ir pieeja pagaidu darbiniekiem un vai ir iespējams pārkvalificēt darbiniekus
2. **Pārtikas drošības apmācība** - darbinieki pilnībā izprot uzņēmuma pārtikas nekaitīguma prasības un ir vērsti uz to piemērošanu
3. **Regulāri jāinformē**, kā COVID-19 ietekmē pārtikas nozari
4. **Darba ņēmēju drošība** - ir grūtības ieviest “sociālo distancēšanos”
5. **Tīrīšana un sanitārija** – nepieciešama biežāka tīrīšana un dezinfekcija
6. **Piegādes ķēde** - kļūst arvien izstieptāka un jāpārlicinās, vai uzņēmumam ir piekļuve piegādātājiem, jo īpaši attiecībā uz būtiskām sastāvdaļām, iepakojuma materiāliem un citiem svarīgiem piederumiem
7. **Tehnoloģijas** - ar lielākiem riskiem un, iespējams, mazāk cilvēku, pandēmijas krīzes ir laiks domāt par to, kā labāk izmantot tehnoloģijas, lai palīdzētu uzņēmumiem analizēt visus iegūtos datus. Kaut arī naudas plūsma krīzes situācijās var būt sarežģīta, uzņēmumiem nevajadzētu atteikties no domāšanas par to, kā vairāk izmantot datu analīzes rīkus, lai ietaupītu uzņēmuma laiku, cilvēkus un samazinātu riskus

Patērētāju uzvedība

- ✓ daudziem patērētājiem viņu **ienākumi turpina samazināties**. Un viņi nejūtas pārāk optimistiski par savu valstu ekonomikas perspektīvām
- ✓ lielākajā daļā produktu kategoriju, ieskaitot pārtiku, pandēmijas laikā **iepirkšanās tiešsaistē**- klientu skaits ir pieaudzis par vairāk nekā 10 procentiem; un daudzi patērētāji saka, ka viņi plāno turpināt iepirkšanos tiešsaistē
- ✓ Dažiem produktiem un zīmoliem COVID-19 izraisīja **piegādes ķēdes traucējumus**, jo tad kad patērētāji nevarēja atrast sev vēlamo produktu pie izvēlēta mazumtirgotāja, viņi **mainīja iepirkšanās paradumus**: krīzes laikā daudzi patērētāji ir izmēģinājuši citu zīmolu vai iepirkušies pie cita mazumtirgotāja
- ✓ izlemjot, kur iepirkties, viņi **meklē mazumtirgotājus ar redzamiem drošības pasākumiem**, piemēram, uzlabotu tīrīšanu un fiziskām barjerām. Turklāt viņi pērk vairāk no uzņēmumiem un zīmoliem, kuriem ir veselīgs un higiēnisks iepakojums un kuri izrāda rūpību un rūpes par darbiniekiem
- ✓ vairāk nekā 70 procenti aptaujāto respondentu vēl **nejūtas ērti, atsākot savas “parastās” aktivitātes** ārpus mājas

Situācija Latvijā COVID-19 krīzes laikā un pēc tās

- ✓ **Pieprasījuma izmaiņas vietējā un eksporta tirgos** (eksporta tirgus dramatiski saruka, līdz ar to arī ievērojami saruka pieprasījums pēc Latvijā ražotās produkcijas; sabiedrisko ēdināšanas uzņēmumu darba pilnīga apturēšana; atsevišķos nozares sektoros pastiprināja arī pārtikas produktu imports no trešajām valstīm; pieprasījuma dramatisku kritumu piedzīvoja galvenokārt ražotāji, kas ražo produkciju sabiedriskajai ēdināšanai, turpretim jaunos ražošanas rekordus sasniedza ražotāji, kas darbojas ilglietojamas pārtikas sektoros)
- ✓ **Pircēju ažiotaža un paradumu maiņa** (cilvēku vēlme mājās veidot pārtikas un citu pirmās nepieciešamības preču uzkrājumus, iespējama papildu importa izejvielu cenu līmeņa pieaugums)
- ✓ **Preču krājumu palielināšanās un uzglabāšanas problēmas produktiem ar īsu derīguma termiņu** (pieprasījuma mazināšanās arī pēc lauksaimniecības primārajiem produktiem (piena, gaļas, graudiem) un, līdz ar to, šo produktu iepirkuma cenu un apjoma samazināšanos no ražotājiem (lauksaimniekiem))
- ✓ Papildus resursu nepieciešamība, pielāgojoties ārkārtējai situācijai
- ✓ Nozares atkarība no **darbaspēka fiziskās klātbūtnes, darbaspēka trūkums**
- ✓ **Naudas plūsmas grūtības**
- ✓ **Loģistikas problēmas**
- ✓ **Citi izaicinājumi** (Sadarbības partneru došanās dīkstāvēs; grūtības atrast jaunus noieta tirgus slēgto aizstāšanai; darbinieku atlaišanas risks, slēdzot vai sašaurinot ražošanu; neskaidrība par nākotni radīto ekonomisko seku dēļ; grūtības plānot saimniecisko darbību uz priekšu).

Situācija Latvijā COVID-19 krīzes laikā un pēc tās

- ✓ Aktīva **informācijas plūsma** par situāciju pasaulē un valstī, papildus tehnoloģiskie risinājumi – virtuālais asistents, lai nodrošinātu uzticamas uzziņas un sniegtu atbildes uz iedzīvotāju jautājumiem saistībā ar Covid-19 Latvijā
- ✓ **Finansiālais atbalsts** (45,5 miljoni EUR) piešķiršanu primārajiem lauksaimniecības ražotājiem
- ✓ **Pārtikas e-komercija** (Kā viena no post-pandēmijas sekām var saglabāties pārtikas iegāde internetā)
- ✓ **Ēdināšanas pakalpojumi** – pārorientēšanas, jaunu formu apgūšana, ēdināšanas tīkli kooperējas ar tirdzniecības tīkliem
- ✓ **Sociālā palīdzība, brīvprātīgo darbs, sociālā kustība** (Pieauga pieprasījums pēc brīvprātīgo darba, radās jauna sociāla kustība)
- ✓ **Pašvaldību iniciatīvas reģionos**
- ✓ Latvijā **pārtikas sagādes sistēma paplašinājās ar jauniem dalībniekiem** (jo īpaši vietējā mērogā), zināmā mērā kļuva elastīgāka un efektīvāka, pateicoties iesaistīto aģentu ātrai reakcijai uz notiekošo
- ✓ **Pārtikas ķēžu saīsināšanās un orientācija uz vietēja** (reģionāla, nacionāla) mēroga sadarbības tīkliem tiek saredzēts kā viens no turpmākās stabilitātes nodrošināšanas scenārijiem. Sociālā ietekme visvairāk vērojama tajā, kādas bija iedzīvotāju kolektīvās uzvedības formas krīzes laikā – no sākuma bija vērojama vāji regulējama pūļa ietekme, kas vēlāk stabilizējās adaptīvās un funkcionālās sociālās praksēs.

Pārtikas ķēdes Latvijā

Detalizēta analīze par pārrāvumiem un riskiem pārtikas ķēdēs tiks veikta par:

- 1) laukaugiem, ieskaitot pākšaugus;
- 2) dārzkopību- augļi, ogas un dārzeņi;
- 3) pienu;
- 4) gaļu (liellopu, cūkgaļa un vistas gaļa);
- 5) olas;
- 6) zivis.

Paveiktais un plānotais:

- ✓ šo sektoru īsi apraksti, kas ietver – ražošanu, importu, eksportu, pašnodrošinājuma līmeni.
- ✓ aprakstītas pārtikas ķēdes katrā pētāmajā sektorā,
- ✓ identificēti un novērtēti galvenie riski pandēmijas laikā katrā pārtikas ķēdes posmā,
- ✓ tiek aptaujāti un intervēti pārtikas ķēdēs iesaistītie ražošanas, pārstrādes, mazumtirdzniecības uzņēmumu pārstāvji un nozaru nevalstisko organizāciju eksperti
- ✓ Semināru cikls ar attiecīgo nozaru pārstāvjiem Jelgavas pilī– 16.09. (piens), 30.09.(gaļas un olu sektors), 14.10. (laukaugi), 28.10. (augļkopība un dārzeņkopība)
- ✓ Priekšlikumu sagatavošana

Traucējumi pārtikas ķēdēs Latvijā

- 1) Laukaugu sektors** – salīdzinoši cietis ir mazāk, kaut arī kavējušās piegādes, traucētas eksporta iespējas, maizes ražotāji pievērš uzmanību jauniem produktiem (saldēta maize, bulciņas)
- 2) Piens** – piena cena samazinājusies par 9%, pārstrādei - kavēts eksports, cieta ražotāji (mājražotāji) un pārstrādātāji, kas ražo produkciju vietējam tirgum ar īsiem realizācijas termiņiem
- 3) gaļa (liellopu, cūkgaļa un vistas gaļa)** – krīzes ietekmi redzēs rudenī, jo daudz kas būs atkarīgs no eksporta iespējām, pārstrādē pārrāvumi izejvielu pieejamībā, rezultātā tām palielinājušās cenas,
- 4) Olas** - 90% pieprasījuma samazinājums HoReCa sektorā, svaigu olu eksports kopumā sarucis par 30%, šķidro olu produktu pieprasījums krities pat par 80%, bet pēc vārītajiem olu produktiem - līdz 50%
- 5) dārzkopība**- daudz sektoru un atšķirīga situācija, darbaspēka nepieejamība, produkcija krīzes laikā bija jau iztirtota, pieprasījums eksportam ir palielinājies, svarīgi, lai varētu šķērsot robežas;
- 6) Zivsaimniecība** – tika maksātas kompensācijas par dīkstāvi zvejniekiem, svaigu zivju trūkums, to cenas palielinājās, darbaspēka trūkums, grūti ievērot valsts noteiktās prasības ražošanā, daudzas nav saprotamas kā to reāli izdarīt

Risināmās problēmas pārtikas ķēdēs Latvijā

Pozitīvais – degvielas zemās cenas, cilvēki novērtē kvalitatīvu produktu, uzticība vietējiem produktiem

Problēmas, kas jārisina horizontāli:

- ✓ valsts līmenī jābūt krīzes pārvarēšanas plānam ar konkrētiem pasākumiem, kurus var iedarbināt atkarībā no tā, cik ilga un nopietna ir krīze
- ✓ jāorganizē «zaļie koridori» eksportam, eksporta procedūras kļūst sarežģītākas (birokrātija)
- ✓ produkcijas uzglabāšanas/glabāšanas termiņi jāpagarina
- ✓ institūcijas nav pieejamas, nevar saņemt pakalpojumus (valsts iestādes, bankas...)
- ✓ Kompensācijas sanitāro normu nodrošināšanai
- ✓ Lielākais risks – cilvēkresursi un to pieejamība, jo ražošanas procesu nevar pārtraukt
- ✓ Jāveido ražošanā nepieciešamo resursu uzkrājumi
- ✓ Jāsamazina PVN svaigai pārtikai
- ✓ Naudas aprites grūtības, jāveido finanšu uzkrājumi

Paldies!

Informācija:

<https://www.llu.lv/lv/projekti/apstiprinatie-projekti/2020/ekonomisksais-politiskais-un-juridiskais-ietvars-latvijas>

